

que hi desaigua a Fornells provinent d'Aiguaviva, uns 7 k. al S. de Girona (GGC, 316); que és també el toponim que el cogn. id., propi de Girona, deu reflectir: segons DAG, i de 8 pobles de la seva diòcesi segons AlcM.

Estarac, dos antics masos del dept. de l'Aude (te. Alagne i te. Bages), antigament quasi sempre *Astarag* a. 1007, *Astaraco* 1396ss.; *Estarag* només a l'any 1396 (Sabarthès, Di. Top. Aude).

Astarac a Gascunya és avui sobretot el nom del ¹⁰ *pays* o gran comarca que ocupa el SE. del dept. del Gers: al centre, el mun. de *Mont-d'Astarac*, a 10 k. de Boulogne-sur-Gesse i uns 50 a l'O. de Tolosa. Nom ja documentat en el S. XII: Sancto Paulo d'*Astarag* (*Hist. Lgd.* III, 485, n.º 111; Luchaire, *Recueil Anc. Gc.*, 18) en aquesta forma, o en les variants més tardanes *Astairacum* o *Estarac*; la més antiga, però, *Astaracum*, a. 980 (*Hist. Lgd.* v, 1731; més cites en *EntreDL* II, 138, n. 5); *Astariacus pagus* en la *Géographie Hist.* de Longnon.

ETIM. En la del de Caldetes s'ha anat bastant desorientat, sobretot per la ignorància dels homònims occitans; generalment creient que és un nom romà dels derivats de NP amb el sufix -ACUM (cèltic i després tornat romà), però també es va esmaperdut a assenya-²⁵ lar-hi un epònim.

Aebischer (*Études de Toponymie Catalane*, 212) no coneixent sinó la menció de 1121, divagava entre *Astrius*, *Asturius* i *Dexterius*, clarament descartats ja per la fonètica. Skok (§ 624), seguit per Gamillscheg³⁰ (*Rom. Germ.* I, 347), com a provinent del germ. ASTHAR o ASTAHARIIS, idea clarament contradita pel sufix -ACUM inaplicable a NPP germànics, amb excepcions —dubtoses totes o molt secundàries—: la terminació -ACUM ja els en hauria hagut de desenganyar, per més que Skok cregui trobar alguns casos de germanisme en -ACUM (pp. 206-7) són excepcions ben dubtoses (o imitacions molt secundàries); i ja Gamillscheg dubta, en observar que en aquesta zona no influí altre dialecte germànic que el gòtic (car del gòtic seria cas⁴⁰ únic).

Hi havia, però, una guia eloqüent: la unanimitat del vocalisme -tarac, amb -a- en totes les mencions medievals del nom català i del llenguadocià, i que també és el més antic i predominant en el gascó.⁴⁵

En la inicial hi ha *Ast-* en totes les formes antigues dels noms gascó i llenguadocià; i també és de creure que fos la vocal inicial en català, car com és sabut *Ast-* inicial pretònica es torna sempre *es-*, tant en els apel·latius i verbs (*estella*, *escoltar*), com en els NLL⁵⁰ (veg. els articles *Estòs*, *Estet*, *Escart*, *Escàs*, *Estoer* etcètera). Una cosa que sembla, doncs, inevitable, és partir d'una base ASTARACO.

Aquesta estructura -RACO-, ja de si, dissuadeix de veure-hi un dels NPP del tipus -IACUM (*Victoriacum*,⁵⁵ *Floridiacum*, *Vitriacum* etc.), i ens aparta també d'hipòtesis cèltiques: car aqueixos toponims tenen quasi sempre iod abans de -ACO-, llevat dels casos poc freqüents en que existiren sencers ja, bo i formats, en cèltic, i aquí no hi hauria arrel cèltica a la vista. Ben⁶⁰

lluny del cèltic, és cap al basco-aquitànic que ens força a mirar l'*Astarac* cabdal: el de Gascunya, i tampoc el cat. ni l'alt-lleng. no en desdiuen. De fet és en basco-aquitànic on trobem una soca etimològica, ben comprovada i des de temps remots.

El NP *Aster* és freqüent en les fonts gascones des dels orígens: en un diploma bigordà de 870, hi ha un *Ociando Aster*, un *Dato Aster* i un *Sancio Aster*, en el Coserans un *Atton Aster*, a. 1065, del Cartolari de Lezat. En *EntreDL* (amb molts més detalls) vaig mostrar que d'aquí ve el NP *Asterdun* (o -*dum*), de la inscr. proto-basca gravada en el S. I d.C., a Ovarra, a l'alta Ribagorça, nom format amb el sufix basc -*dun*, de l'arrel basca *azter* 'indagació, examen', 'escorcollar', 'trobar l'origen'; i d'aquí ve el nom del poble gascó *Asté*, prop de Banyeres de Bigorra [*Aster* S. XII; *Estér* 1140].

I és el cas que n'hi hagué una forma *Astar* pròpia de l'aquità (segons l'alternança *baster/bastar*, *laster/lastar*), forma que ja trobem en docs. de l'Alt Comenge, tan antics com *Astar* a. 980 i *Astare* el 1070: és el nom d'un *presbyter* que es donà al monestir de Peyrissàs (13 k. NE. de St. Gaudens, i nom, el 1070, de l'abat de Peyrissàs); tenim dret a conjeturar que fos originàriament epítet, amb un sentit com 'indagador, teòleg' de les divinitats aquitanes, que tenien el santuari màxim a Lugdunum Convenarum (Saint Bertrand de Comenge), situat 23 k. al SO. de Peyrissàs; cristianitzat després com Saint Bertrand, els nous preveres i abats perpetuarien el nom dels sacerdots pagans: per què no?

També al SO. del Comenge tenim *Estarvila* (avui -*vielle*) a la vall de Louron, que deu ser el *castrum* de *Starvilla* d'un doc. medieval (Longnon, *Atlas Hist.*, p. 247a). I —eco notablement llunyà— el mateix compost apareix, en ordre invers, en el nom de *Villastar* (7 k. al de Terol), el lloc dels famosos grafitis cel·tibèrics de Peñalba.

Doncs, tornant a l'*Astarac* gascó, ASTARAKO- n'és un derivat basco-aquitànic, format amb el vivíssim sufix -*rako/-erako* 'per a', 'destinat a': ASTAR-ERAKO o, amb haplogia immediata i inevitable, ASTARAKO: 'per a la recerca religiosa'; una mena de seminari, que podia haver estat el Mont-d'Astarac; cf. en basc actual, formacions com *zerurako* «los predestinados al cielo» (*zeru* 'cel'), *anima-rako* edo *korputz-erako* 'per a l'ànima o per al cos', *zeketurako*, *etxerako* 'per a la casa', que trobo quasi tots en l'*Oleeta* del navarrès P. B. de Sta. Teresa (Azkue I, 491b30; II, 193a6f.). També, i no sense anàlegs en la toponímia del P. Basc (*Obrako* muntanya de Las Aldudes, *Oibanako* riuet d'*Ainoaber*).

¿Cosa tan basca en el Maresme? Basc i ibèric són inseparables de l'aquità: dialectes que evolucionaren en forma divergent, cert ja en temps romans, però d'un passat comú. Ara bé el NP *Asterius* és ben documentat en inscs. ibèriques (Hübner, 734; Rossi, p. 205). Mn. J. Segura, *Veu del Monts.*, 1893, 279, es mostrava menys desorientat que Aebischer, Skok i Gamillscheg¹ en posar *Asterius* en relació amb l'*Es-*